

Nový občanský zákoník

DĚDICKÉ PRÁVO

2., aktualizované vydání

- ◆ závěť, dědická smlouva
- ◆ vydědění
- ◆ odkaz
- ◆ dluhy zůstavitele

Rödl & Partner

PRO KAŽDÉHO
PRÁVO §

JUDr. Petr Novotný, Ph.D.

Většinu svého profesního života se zabývá obchodním a finančním právem. Více než dvacet let je činný jako vedoucí partner advokátní kanceláře Rödl & Partner v České republice. Vedle toho působí též na katedře finančního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Je autorem nebo spoluautorem řady odborných publikací, učebnic i článků.

JUDr. Monika Novotná

Od absolvování Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze se věnuje advokacii, od roku 1993 spolupracuje s advokátní kanceláří Rödl & Partner. Zaměřuje se především na občanské, obchodní a daňové právo. Působí jako členka Kontrolní rady České advokátní komory. Je autorkou nebo spoluautorkou několika odborných publikací a řady vědeckých i populárně naučných článků. Věnuje se rovněž přednáškové činnosti.

Na odborné podpoře této publikace se podílela společnost **Rödl & Partner**.

Společnost Rödl & Partner patří v České republice k jedné z nejvýznamnějších mezinárodních poradenských společností. Poskytuje služby ve všech oblastech podnikání; dovede propojit právní, daňové, auditorské, účetní a podnikové poradenství, a to díky svým poradcům všech uvedených oborů, kterých je více než tři sta dvacet. V České republice působí od roku 1991, pobočky má v Praze a Brně.

S dlouholetými zkušenostmi zná Rödl & Partner požadavky a možnosti českého trhu. Respektuje přeshraniční zájmy klienta, místní poměry a zároveň zajišťuje vysoký a jednotný standard poskytovaných služeb. Na základě úzké interdisciplinární spolupráce poradců na národní i mezinárodní úrovni nabízí společnost ucelený soubor poradenských služeb šitých na míru. Týmy složené z českých i zahraničních odborníků poskytují komplexní poradenství v národním i mezinárodním kontextu.

Rödl & Partner je držitelem prestižního ocenění Právnická firma roku v letech 2012 až 2016 v oboru daňového práva.

Celosvětově je kancelář zastoupena 106 pobočkami v 49 průmyslových zemích. Silnou pozici zaujímá především na trhu ve střední, východní a západní Evropě, ale i v Asii a USA.

Petr Novotný, Monika Novotná

Nový občanský zákoník

DĚDICKÉ PRÁVO

2., aktualizované vydání

Grada Publishing

PRO KAŽDÉHO
PRÁVO §

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována ani šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Edice Právo pro každého

JUDr. Petr Novotný, PhD., JUDr. Monika Novotná

Nový občanský zákoník

Dědické právo

2., aktualizované vydání

Vydala GRADA Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
tel.: 234 264 401, fax: 234 264 400
www.grada.cz
jako svou 6490. publikaci

Realizace obálky Michal Němec
Sazba Antonín Plicka
Odpovědná redaktorka Ing. Michaela Průšová
Počet stran 160
Druhé vydání, Praha 2014, 2017
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© **GRADA Publishing, a.s., 2017**

ISBN 978-80-271-9636-4 (ePub)
ISBN 978-80-271-9635-7 (pdf)
ISBN 978-80-271-0432-1 (print)

Obsah

Úvod k doplněnému druhému vydání	9
Úvod k prvnímu vydání	10
Kapitola 1 Dědické právo	11
<i>Dědické tituly</i>	13
<i>Dědický nápad</i>	14
<i>Dědic a odkazovník</i>	15
<i>Dědická nezpůsobilost</i>	15
Kapitola 2 Zřeknutí se dědického práva, odmítnutí dědictví, vzdání se dědictví	19
i. Zřeknutí se dědického práva	19
ii. Odmítnutí dědictví	21
iii. Vzdání se dědictví	22
Kapitola 3 Dědění ze zákona, dědické třídy	25
Kapitola 4 Právo na povinný díl a nepominutelný dědic	31
<i>Nepominutelný dědic</i>	31
<i>Povinný díl</i>	31
<i>Ochrana nepominutelného dědice</i>	33
<i>Výpočet povinného dílu</i>	34
Kapitola 5 Započtení na povinný díl a na dědický podíl	39
i. Započtení na povinný díl	39
<i>Povinnost zpětného vydání</i>	41
<i>Hodnota k započtení</i>	42
ii. Započtení na dědický podíl	42
Kapitola 6 Právo na zaopatření	45
Kapitola 7 Závěť	49
i. Obecná pravidla pro poručení pro případ smrti	49
ii. Závěť a dovětek	50
<i>Závěť</i>	50
<i>Dovětek</i>	53

iii. Pořizovací nezpůsobilost	54
iv. Účinky omylu	55
v. Forma závěti	57
<i>Písemná forma</i>	57
<i>Závěť pořizená soukromou listinou</i>	58
<i>Holografní závěť</i>	58
<i>Allografní závěť</i>	58
<i>Závěť nevidomých a osob se smyslovým postižením</i>	59
<i>Závěť pořizená veřejnou listinou</i>	60
<i>Svědkové závěti</i>	61
<i>Úlevy při pořizování závěti</i>	62
<i>Ústní forma závěti</i>	63
<i>Závěť sepsaná starostou obce</i>	63
<i>Závěť sepsaná velitelem námořního plavidla nebo letadla</i>	64
<i>Závěť sepsaná vojenským velitelem</i>	66
<i>Svědkové privilegované závěti</i>	66
<i>Pozbytí platnosti privilegované závěti</i>	67
<i>Mlčenlivost</i>	67
vi. Vedlejší doložky v závěti	68
<i>Vykonavatel závěti</i>	69
<i>Správce pozůstalosti</i>	70
<i>Podmínky</i>	71
<i>Doložení času</i>	72
<i>Přední a následný dědic</i>	73
<i>Příkaz</i>	75
vii. Zrušení závěti	76
<i>Pořízení nové závěti</i>	76
<i>Odvolání závěti</i>	77
<i>Neúčinná zrušovací doložka</i>	78
viii. Připadnutí pozůstalosti dědicům	78
<i>Uvolněný podíl</i>	81
<i>Náhradnictví</i>	82
<i>Svěřenské nástupnictví</i>	84
Kapitola 8 Dědická smlouva	89
<i>Forma dědické smlouvy</i>	89
<i>Omezení věcného rozsahu dědické smlouvy</i>	90
<i>Zřeknutí se dědictví</i>	91
<i>Podmínky dědické smlouvy</i>	91

<i>Dispozice s majetkem za života zůstavitele</i>	91
<i>Neplatnost dědické smlouvy</i>	93
<i>Dědická smlouva mezi manžely</i>	93
Kapitola 9 Odkaz	95
i. Obecná úprava odkazu	95
<i>Obtížení odkazem</i>	97
<i>Pododkaz</i>	98
<i>Neurčitá skupina odkazovníků</i>	99
<i>Náhradnictví při odkazech</i>	99
<i>Odvolení odkazu</i>	99
ii. Odkaz věcí určitého druhu	100
iii. Odkaz určité věci	101
iv. Odkaz pohledávky	103
v. Odkaz dětem a příbuzným	105
vi. Odkaz skupinám osob	106
vii. Nabytí odkazu	106
viii. Právo odkazovníka na zajištění	108
ix. Uvolněný odkaz	108
x. Odkazy v míře přesahující přípustný rámec	109
Kapitola 10 Vydědění	111
Kapitola 11 Odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele	117
i. Dluhy postihující dědice	117
ii. Práva věřitelů před potvrzením dědictví	118
iii. Právní účinky neuplatnění výhrady soupisu	118
iv. Právní účinky výhrady soupisu	119
v. Odloučení pozůstalosti	121
vi. Vyhledání dluhů zůstavitele	122
vii. Zcizení dědictví	123
Kapitola 12 Přejedání pozůstalosti na dědice	127
i. Nabytí dědictví	127
ii. Výhrada soupisu	128
iii. Správa pozůstalosti	129
iv. Závěra pozůstalosti	131
v. Soupis pozůstalosti	131
vi. Potvrzení dědictví	133
vii. Rozdělení pozůstalosti	135

Kapitola 13 Dědické řízení	139
i. Místní příslušnost	139
ii. Soudní komisariát	140
iii. Odměna za činnost soudního komisaře	141
iv. Účastníci při pozůstalostním řízení	141
<i>Účastníci při projednání pozůstalosti</i>	<i>141</i>
<i>Účastníci řízení při likvidaci pozůstalosti</i>	<i>142</i>
<i>Opatrovnictví</i>	<i>142</i>
<i>Procesní nástupnictví</i>	<i>142</i>
v. Rozhodnutí	143
vi. Opravné prostředky	143
vii. Projednání dědictví	144
<i>Zahájení řízení</i>	<i>144</i>
<i>Předběžná šetření</i>	<i>144</i>
<i>Zastavení řízení</i>	<i>146</i>
<i>Správa pozůstalosti</i>	<i>146</i>
<i>Vypořádání majetku ve společném jmění zůstavitele a jeho manžela</i>	<i>147</i>
<i>Zjišťování dědického práva</i>	<i>147</i>
<i>Aktiva a pasiva pozůstalosti</i>	<i>148</i>
<i>Soupis pozůstalosti</i>	<i>149</i>
<i>Obvyklá cena pozůstalosti</i>	<i>149</i>
<i>Projednání dědictví</i>	<i>149</i>
<i>Rozhodnutí o dědictví</i>	<i>150</i>
<i>Dodatečně najevo vyšlý majetek</i>	<i>151</i>
viii. Nabytí dědictví následným dědicem	151
ix. Likvidace pozůstalosti	151
<i>Rozhodnutí o nařízení likvidace</i>	<i>152</i>
<i>Jmenování likvidačního správce a jeho práva a povinnosti</i>	<i>152</i>
<i>Účinky nařízení likvidace</i>	<i>153</i>
<i>Likvidační podstata</i>	<i>153</i>
<i>Zpeněžení majetku likvidační podstaty</i>	<i>154</i>
<i>Přihlašování pohledávek</i>	<i>154</i>
<i>Přezkoumání pohledávek</i>	<i>155</i>
<i>Zjištění pohledávek</i>	<i>156</i>
<i>Rozvrh výtěžku zpeněžení majetku likvidační podstaty</i>	<i>156</i>
<i>Dodatečně zjištěný majetek</i>	<i>157</i>
<i>Zastavení likvidace pozůstalosti</i>	<i>158</i>
x. Úschovy v řízení o pozůstalosti	158

Úvod k doplněnému druhému vydání

V rámci přípravy jednotlivých částí populárně odborného komentáře k novému občanskému zákoníku jsme předpokládali, že dědické právo bude víceméně doplňkem, díky kterému bude celá řada ucelená a bude poskytovat základní odpovědi na řešení všech právních problémů běžného života, které nový občanský zákoník nabízí. Zájem čtenářů právě o tuto část komentáře nás proto velmi příjemně překvapil. A tak vám nyní nabízíme druhé vydání doplněné o aktuální poznatky z praxe, které jsme za tři roky, které uplynuly od prvního vydání, získali, a věříme, že nové vydání bude pomocníkem i pro ty čtenáře, kteří se s dědickým právem setkávají poprvé.

Praha, leden 2017

Petr Novotný

Úvod k prvnímu vydání

Dědické právo bylo dosud v právní úpravě určitou „Popelkou“. Dosavadní občanský zákoník, jehož základní principy byly deformovány totalitní teorií práva, totiž opomíjel samotné soukromé vlastnické právo (důležité bylo jen tzv. socialistické vlastnictví, tedy vlastnictví, jehož nositelem byl stát). Nový občanský zákoník vrací vlastnické právo mezi základní lidská práva, která je zapotřebí v souladu s Listinou základních práv a svobod zvlášť chránit.

Výrazem tohoto zásadního obratu v teoretické koncepci je také pozornost, kterou nový občanský zákoník věnuje dědickému právu. Oproti dosavadní úpravě se rozšiřují možnosti, jak může zůstavitel uspořádat své záležitosti v pořízení pro případ smrti. Kromě závěti může s dědici uzavřít dědickou smlouvu. Vedle podílu na dědictví může učinit ve prospěch tzv. odkazovníka konkrétní odkaz – odkazy stávající právní úprava přitom vůbec nepřipouštěla.

Mění se také pohled na tzv. nepominutelné dědice. Především se snižuje jejich zákonný podíl, který musí z dědictví obdržet, tzv. povinný díl. Novinkou je také to, že opomenutí takového dědice nezpůsobuje úplnou či částečnou neplatnost závěti nebo jiného pořízení pro případ smrti. Nepominutelný dědic má pohledávku proti dědicům a odkazovníkům – právo na výplatu povinného dílu, tedy finančního vyrovnání.

Další novinkou je výrazné rozšíření osob, které mohou dědit v tzv. zákonné posloupnosti. I zde se totiž projevuje důraz na soukromé vlastnictví – a proto nový občanský zákoník preferuje, aby pozůstalost zdělili rodinní příslušníci ve vzdálenějším stupni před tím, aby připadla státu. Pokud přesto stát nabývá dědictví v důsledku odúmrti, tedy proto, že není zákonného dědice a zůstavitel neučinil platné pořízení pro případ smrti, pak je stát nově považován za zákonného dědice.

Vedle hmotněprávní úpravy provedené novým občanským zákoníkem se dědickému právu dostává i nové úpravy procesní, která je od 1. 1. 2014 upravena zákonem o zvláštních řízeních soudních. Dědické řízení je totiž považováno za řízení nesporné, a proto je upraveno speciální právní normou, která se zabývá právě nespornými řízeními.

Majetek, který jsme nashromáždili za svůj život, je výsledkem naší celoživotní péle a úsilí. Je proto pochopitelné, že se většina lidí zajímá o to, jak by měla se svým majetkem naložit. Naše publikace by měla být průvodcem čtenáře v oblasti dědického práva. Měla by mu umožnit orientovat se v jednotlivých možnostech pořízení pro případ smrti a stát se i rádcem toho, jak by mohl člověk své záležitosti uspořádat způsobem uspokojivým pro něho samotného i pro jeho budoucí dědice.

Petr Novotný

Kapitola 1 Dědické právo

Dědické právo bylo dosud v občanském zákoníku upraveno poměrně stručně. Na první pohled je zřejmé, že nová právní úprava se výrazně rozrostla. Je to pochopitelné, občanský zákoník z r. 1964 nepředpokládal, že by někdo za svůj život mohl nashromáždit větší majetek, který by chtěl mezi své pozůstalé rozdělit. Nová právní úprava tak v první řadě reaguje na změněné společenské poměry.

Dědické právo je spolu s věcnými právy zařazeno do části třetí občanského zákoníku mezi *absolutní majetková práva*. Za absolutní majetková práva prohlašuje občanský zákoník ta, která působí vůči každému. Jedná se o subjektivní práva, kterým jejich absolutní povahu může přiznat jen zákon. Absolutní práva jsou taková, kterých se jejich subjekt nemusí dovolat, soud k nim musí vždy ze zákona přihlídnout. Z toho je pak vyvozeno, že právní úprava absolutních majetkových práv je provedena kogentním (donucujícím způsobem) a strany se od zákonné úpravy zásadně nemohou odchýlit, pokud to není zákonem výslovně připuštěno. To je rozdíl oproti úpravě tzv. *relativních majetkových práv* (tj. závazkového práva), které je naopak založeno na autonomii vůle stran a ve kterém platí, že strany si mohou ujednat cokoli, co není zákonem výslovně zakázáno. Právní úprava relativních práv je zásadně provedena dispozitivním způsobem, to znamená, že zákon se použije jen tehdy, pokud si strany nedohodnou něco jiného.

Dědické právo je založeno na několika základních zásadách, deklarovaných důvodovou zprávou k občanskému zákoníku. V první řadě je to zásada zachování hodnot pro další generace. Druhá zásada je označena jako koncepce individualistického pojetí dědického práva. Je vykládána jako zásada, která preferuje přechod majetku na jednotlivce. Projevem této zásady je rozšíření skupin zákonných dědiců.

V úvodních ustanoveních o dědickém právu jsou definovány základní pojmy, s nimiž dědické právo pracuje. *Dědické právo* samo je právem na pozůstalost nebo na poměrný podíl z pozůstalosti. Termín *pozůstalost* označuje celé jmění zůstavitele, tedy souhrn jeho majetku a jeho dluhů. Do pozůstalosti zásadně nepatří práva a povinnosti vázané výlučně na osobu zůstavitele, ledaže byly jako dluhy uznány nebo uplatněny u soudu. V důsledku tohoto pravidla tak do dědictví patří také např. náhrada za bolestné, pokud byla ještě za zůstavitelova života uznána nebo zažalována. V rámci dědického řízení budou zjišťována aktiva a pasiva pozůstalosti. Do aktiv se zařadí veškerý majetek zůstavitele, všechny jeho věci. Připomínáme, že za věci považuje nový občanský zákoník nejen věci hmotné, ale též nehmotné věci, tedy i práva, jejichž povaha to připouští. Věcí v právním smyslu jsou proto peníze (i ty, které jsou uloženy na bankovním účtu), pohledávky, cenné papíry, podíly na obchodních společnostech

nebo obchodní závod. Pasiva pozůstalosti tvoří všechny dluhy zůstavitele, náklady pohřbu a další dluhy, které sice vznikly až po smrti zůstavitele, ale zákon o nich stanoví, že je hradí dědici nebo že se hradí z pozůstalosti (např. náklady zákonem určených osob na zaopatření). Dluhy zůstavitele tvoří pasiva dědictví bez ohledu na to, zda patří do společného jmění zůstavitele a jeho manžela, nebo zda jde o výlučné dluhy zůstavitele.¹

V dědickém řízení budou řešena též zvláštní práva a povinnosti, která mohou dědici nabýt toliko podpůrně, tedy pro případ, že je nenabydou na základě zvláštního právního předpisu jiné osoby, které jsou v tomto směru „upřednostněny“ před dědici. Nejčastěji půjde o mzdové nároky zůstavitele z pracovněprávního vztahu, tzn. nároky, které nebyly zaměstnavatelem uspokojeny ještě za života zůstavitele. Tyto nároky řeší zákoník práce (§ 328) tak, že až do výše trojnásobku průměrného měsíčního výdělku zůstavitele přecházejí postupně na jeho manžela, děti a rodiče, jestliže s ním žili v době jeho úmrtí ve společné domácnosti. Teprve není-li takových osob, stávají se tyto nároky předmětem dědictví. Toto ustanovení je kogentní, to znamená, že je zůstavitel nemůže závětí změnit.

Přechod práva nájmu k bytu je řešen občanským zákoníkem v rámci právní úpravy nájmu bytu. Pokud byl zůstavitel nájemcem bytu, který měl se svým manželem/manželkou ve společném nájmu manželů, úmrtím zůstavitele se pozůstalý manžel stává jediným nájemcem bytu a nájemní právo není předmětem dědění. Předmětem dědění není nájemní právo k bytu ani v případě, pokud přechází na člena zůstavitelovy domácnosti, který žil v bytě v době úmrtí zůstavitele. Teprve v případě, že takových osob není, náleží nájemní právo do pozůstalosti a řeší se v rámci dědického řízení.

Ten, komu náleží dědické právo, je *dědic*. Pozůstalost ve vztahu k dědici představuje jeho *dědictví*. Pozůstalost se tak v případě více dědiců dělí na jednotlivá „dědictví“. Pokud pozůstalost nabývá jediný dědic, je dědictví totožné s pozůstalostí.

Vedle dědictví pracuje nový občanský zákoník také s pojmem *odkaz*, který předcházející občanský zákoník neznal (byť se běžně používal termín někomu něco „odkázat“). Odkaz nabývá *odkazovník*. Odkazem je určitá, konkrétní věc nebo jedna či několik věcí určitého druhu nebo určité právo. Odkazovník smrtí zůstavitele nabývá právo na vydání věci nebo na zřízení určitého práva. Odkazem tak může být např. konkrétní movitá věc nebo nemovitost, peníze nebo služebnost. V tom je rozdíl oproti dědictví – dědictví je vyjádřeno poměrným podílem k pozůstalosti (jmění zůstavitele). Odkazovník proto není dědicem.

Druhý rozdíl mezi odkazovníkem a dědicem je v procesní situaci. Dědici musí dědictví potvrdit soud. Právo na odkaz uplatňuje odkazovník přímo vůči dědici, tedy bez nutného potvrzení odkazu soudem nebo jiného soudního zásahu. Odkazem tak zůstavitel zřizuje odkazovníku pohledávku na vydání věci nebo na zřízení práva, kterou musí uplatnit u dědice, eventuálně u jiného odkazovníka.

¹ Vycházíme z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 21 Cdo 2436/2011

V dnešním globalizovaném právním světě nabývá na významu též otázka, v jakých případech bude dědictví posuzováno podle norem občanského zákoníku, v kterých dědických věcech a v jakém rozsahu bude aplikováno české dědické právo. Pro posouzení těchto otázek jsou významné dva právní předpisy, prvním je nařízení Evropského parlamentu a Rady EU o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření dědického osvědčení. Toto nařízení je od roku 2015 účinné ve všech státech Evropské unie s výjimkou Dánska, Velké Británie a Irska. Jedná se o přímo použitelný předpis Evropské unie, u něhož není tedy vyžadována transpozice do práva ČR. Toto nařízení určuje jako rozhodné právo pro dědění právo státu, ve kterém měl zůstavitel svůj obvyklý pobyt v době smrti. Vedle toho umožňuje, aby si zůstavitel zvolil (výslovným prohlášením, např. v závěti nebo dědické smlouvě, vždy však ve formě, která je předepsaná pro poručení pro případ smrti), aby se dědění řídilo právem státu, jehož je státním příslušníkem. Pokud je zůstavitel státním příslušníkem více států, může si pro dědění zvolit právo kteréhokoliv z nich. Evropská úprava tak působí jako sjednocující, neboť i v případech, že se pozůstalost nachází na území různých členských států EU, dědění po zůstaviteli se bude řídit jedním právním řádem a nebude docházet ke kolizi mezi těmito právními řády. Na druhé straně není dána zůstaviteli absolutní volnost v tom, aby si zvolil zcela svobodně právní řád kterékoli evropské země, kterým se bude dědické právo řídit, v zásadě má na výběr mezi dvěma právními řády – právním řádem státu, kde má svůj obvyklý pobyt, a právním řádem státu, jehož je občanem. Omezení volby práva vysvětluje nařízení tím, že volba práva nesmí zmařit legitimní očekávání nepominutelných dědiců na povinný díl.

Pro řešení kolizí norem dědického práva ve vztazích s mimoevropskými zeměmi se použije ustanovení příslušné mezinárodní smlouvy o právní pomoci, kterou je Česká republika vázaná. Podle zákona o mezinárodním právu soukromém se právní poměry dědické řídí právem státu, ve kterém měl zůstavitel obvyklý pobyt v době smrti. Jestliže byl zůstavitel státním občanem ČR a aspoň jeden z dědiců má v ČR obvyklý pobyt, použije se rovněž český právní řád.

Z uvedeného vyplývá, že dědictví po zůstaviteli, který byl státním občanem ČR a měl v ČR i svůj obvyklý pobyt, se bude vždy řešit českým právem. Výjimka by mohla platit pouze pro případy, kdy by se pozůstalost nebo její část nacházela ve státu, který není vázán shora uvedeným evropským nařízením o dědickém právu (např. dědění nemovitě věci náležející do pozůstalosti by se tak mohlo řídit právem státu, kde se daná nemovitá věc bude nacházet).

Dědické tituly

Titulem pro dědictví je *dědická smlouva*, *závěť* nebo *zákon*. Tyto tituly mohou působit i vedle sebe, to znamená, že zůstavitel uzavře ohledně části svého jmění s dědici dědickou smlouvu, s částí bude disponovat závětí a zbývající část bude děděna podle zákona. To je velmi důležité, protože se nevyžaduje, aby ve svém projevu vůle týkající se pozůstalosti (v dědické smlouvě

nebo závěti) zůstavitel naložil s celým svým jměním. Platnosti dědické smlouvy nebo závěti nebude na překážku, když bude existovat jmění zůstavitele, o kterém nebude rozhodnuto v žádném uvedeném titulu. Občanský zákoník podporuje myšlenku svobodné vůle zůstavitele, a proto i ve výčtu dědických titulů uvádí dědickou smlouvu i závěť před zákonem. Dědická smlouva je navíc zcela novým právním institutem, který předcházející občanský zákoník neznal. V praxi jsme se s masivním rozšířením závětí nebo dědických smluv zatím nesetkali. Je tomu tak proto, že lidem ve standardně fungujících rodinných vztazích vyhovuje zákonná dědická posloupnost a o jiném pořízení pro případ smrti neuvažují. I proto jsme v naší publikaci nerespektovali řazení dle zákona a pojednání o zákonné posloupnosti jsme zařadili před vysvětlením problematiky závěti a dědické smlouvy. Závěť nebo dědickou smlouvu volí zpravidla lidé, kteří mají děti z více svazků, jsou společníky obchodních společností nebo chtějí eliminovat riziko případných budoucích sporů jejich dědiců.

Pořízení závěti bychom vždy doporučovali v případě rozvodového řízení manželů. Je třeba si uvědomit, že do pravomocného skončení řízení o rozvodu manželství jsou oba manželé vůči sobě navzájem zákonnými dědici a je rozumné předpokládat, že žádný z nich patrně nebude mít zájem na nabytí svého jmění druhým z manželů, když manžela může závěti nebo jiným pořízením pro případ smrti z dědictví vyloučit. Neukončené rozvodové řízení totiž zásadně nemá na dědickou posloupnost vliv, s výjimkou případu, kdy návrh na rozvod manželství podal zůstavitel z důvodu domácího násilí, kterého se dopouštěl druhý z manželů (v takovém případě je druhý z manželů dědicky nezpůsobilý).

K dědickým titulům patří také dovětek, třebaže není ve výčtu dědických titulů v občanském zákoníku výslovně uveden. Jde o doplnění, dodatek k závěti (kodicil), který je tedy ze své podstaty chápán jako součást závěti.

Občanský zákoník nevylučuje kombinaci dědických titulů. O tu půjde především v těch případech, kdy pořízení zůstavitele pro případ smrti nezahrnuje veškeré jmění zůstavitele. Zůstavitel tak např. závěti rozhodne o dědici jeho nemovité věci, ale zbývající majetek závěti neřeší – ten se pak řeší podle zákonné dědické posloupnosti. Pro případ, že si dědické tituly navzájem odporují, řeší zákon jejich právní sílu. Z tohoto pohledu je nejslabším titulem zákon, podle zákona se dědí jen v případě, že pozůstalost (nebo její konkrétní část) není řešena pořízením zůstavitele. Nejsilnějším titulem je dědická smlouva. Své povinnosti z dědické smlouvy totiž může zůstavitel zrušit pořízením závěti jen se souhlasem smluvního dědice učiněného ve formě veřejné listiny, tedy notářským zápisem (§ 1590 občanského zákoníku).

Dědický nápad

Dědické právo vzniká až smrtí zůstavitele. Proto nemůže dědit ten, kdo zemřel před zůstavitelem nebo současně s ním. Tato zásada odpovídá i dosavadnímu právnímu pojetí, podle něhož dědic nabývá dědictví smrtí zůstavitele. Pokud tedy dědic zemře před zůstavitelem nebo současně s ním, nedědí. Pokud zemřel nejprve zůstavitel a libovolně krátkou dobu

na to jeho dědic, má dědic své dědické právo zachováno a v případě jeho smrti tak přechází na jeho dědice. Ačkoli se možnost současného úmrtí zdá nepravděpodobná, v praxi se s ní můžeme setkat – nejčastěji u dopravních nehod nebo leteckých neštěstí. Je proto vhodné v případě přemýšlení o pořízení pro případ smrti na takové možné události pamatovat a řešit je např. zvolením náhradního dědice pro případ, že určený dědic nebude moci dědit.

Právě to, že dědické právo vzniká až smrtí zůstavitele, znemožňuje nakládání s dědickým právem dříve, než vznikne. Dědického práva se tak nelze předem vzdát, nelze jej převést na jiného, ani s ním nějak jinak naložit.

Dědic a odkazovník

Dědicem nebo odkazovníkem může být člověk i právnická osoba. Občanský zákoník nově umožňuje také to, aby zůstavitel určil dědicem nebo odkazovníkem právnickou osobu, která má teprve vzniknout. Nutnou podmínkou je, aby taková právnická osoba vznikla do jednoho roku od smrti zůstavitele. V praxi půjde nejčastěji patrně o nadace, které budou zřízeny závětí, ale může jít i o ostatní právnické osoby práva soukromého i práva veřejného. U fyzických osob obecně platí, že nositelem práv může být i nenarozené dítě, je-li v době, kdy má právo nabýt, alespoň počato, za podmínky, že se narodí živé (tzv. *nasciturus*). I u fyzických osob však občanský zákoník nově umožňuje, aby se dědicem stalo dítě, které není v době smrti zůstavitele ani počato. Jde o institut *svěřenského nástupnictví*, popsáno blíže v kapitole 7.

Dědicem je osoba, která nabyde dědictví nebo dědický podíl – buď na základě pořízení zůstavitele pro případ smrti, tedy např. závětí nebo dědickou smlouvou, nebo na základě zákonné posloupnosti. Spolu s dědictvím nabývá dědic také odpovídající podíl na dlužích zůstavitele, které jsou součástí pozůstalosti. Odkazovník může nabýt odkaz jen na základě pořízení zůstavitele, zákonný odkaz neznáme. Odkazovník může odkaz nabýt „čistý“, tedy bez dluhů.

Dědická nezpůsobilost

Dědická nezpůsobilost vylučuje z dědického práva osobu, která se v důsledku svého činu stala nehodnou nabýt něco z dědictví. Pokud by dědila, odporovalo by to (v důsledku jejího jednání) zásadám spravedlnosti i obecné morálce. Odpovíme si na otázky, kdy může dědit ten, kdo se proti zůstaviteli dopustil trestného činu, nebo zda může dědit pozůstalý manžel, když v době úmrtí zůstavitele probíhalo rozvodové řízení.

Dědicem nebo odkazovníkem může být jen osoba, která je způsobilá být dědicem, která je hodna toho, aby dědictví (odkaz) nabyla. Z dědického práva je především vyloučen ten, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli nebo členu jeho rodiny (předku, potomku, manželovi nebo registrovanému partnerovi). Nedědí ani osoba, která se dopustila zavrženého činu proti zůstavitelově poslední vůli. V praxi by se jednalo

především o takovou osobu, která by zůstavitele donutila k projevu poslední vůle nebo by jej k němu lstivě svedla. Může jít o někoho, kdo naopak poslední vůli zůstavitele překazil, zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil.

Při vymezení důvodu dědické nezpůsobilosti uvádí občanský zákoník tedy na prvním místě osobu, která se dopustila vůči zůstaviteli takového činu, který „má povahu“ úmyslného trestného činu. Zákon tak pamatuje na případy, kdy čin naplňující znaky skutkové podstaty úmyslného trestného činu vymezeného trestním zákoníkem, není trestným činem, např. proto, že pachatel není pro nedostatek svého věku trestně odpovědným. Stejně důsledky pak má spáchání takového činu proti osobám zůstaviteli nejbližším, tedy jeho manželovi, potomkovi nebo předkovi.

Druhou skupinu důvodů dědické nezpůsobilosti tvoří případy zavrženíhodného jednání proti zůstavitelově poslední vůli. Občanský zákoník pak uvádí demonstrativním výčtem základní případy takového zavrženíhodného jednání tak, jak jsou vymezeny shora. Zaznamenané případy, kdy lstí nebo pohrůzkou nějaká osoba donutila jinou k závěti, tak budou hodnoceny jako případ dědické nezpůsobilosti a taková osoba nebude moci dědit.

U obou shora popsanych skupin důvodů dědické nezpůsobilosti má zůstavitel možnost a právo dědici jeho zavrženíhodné jednání výslovně prominout. Pokud této možnosti zůstavitel využije a dědici jeho čin promine, stává se dědic znovu způsobilým dědicem. Důležité je, že toto prominutí musí být učiněno výslovně. Přesto patrně bude postačovat, když zůstavitel poté, co mu bylo prokazatelně známo jednání dědice, způsobující jeho dědickou nezpůsobilost, dědice uvede jako závětního dědice, aniž by jeho závěť nebo jiný projev vůle obsahoval výslovné odpuštění.

Výslovný projev vůle obsahující prominutí se tak týká především dědiců v zákonné posloupnosti. Doporučujeme, aby takový projev vůle učinil zůstavitel kvůli nespornosti písemně, nicméně zákon pro něj žádnou formu nepředepisuje, a tak by stačila též forma ústní. Dědic, jemuž bylo jeho jednání zůstavitelem prominuto, by se však dostal do obtížné důkazní situace, pokud by ústnímu projevu zůstavitele nebyla přítomna ještě alespoň jedna další osoba.

První dvě skupiny dědiců jsou vyloučeny z dědění ze závěti, na základě dědické smlouvy i na základě zákona. Další případ se vztahuje na dědění v zákonné posloupnosti. Jde o situaci, kdy v době smrti zůstavitele probíhá řízení o rozvod manželství, zahájené na návrh zůstavitele, a to v případě, že důvodem podání návrhu na rozvod manželství je domácí násilí, kterého se dědic jako manžel dopustil na zůstaviteli. Zákonodárce dovedl, že v takovém případě bylo manželství rozvráceno z důvodu na straně pozůstalého manžela, který se vůči zemřelému dopustil domácího násilí. Podáním návrhu na rozvod dal zůstavitel najevo, že manželství je pro něj nesnesitelné a chce jej ukončit. Jen proto, že soud o rozvodu manželství dosud pravomocně nerozhodl, není důvod, aby takovému manželovi přiznával zákon nárok na jeho zákonné dědické právo. Pokud by však zůstavitel pamatoval na manžela v poslední vůli nebo v závěti, nemá samotná skutečnost probíhajícího rozvodového řízení na dědění

manžela vliv. V případě, že by však domácí násilí bylo právě takovým činem, kterého se pozůstalý manžel dopustil na zůstaviteli a který má povahu úmyslného trestného činu, vraceli bychom se zpět k první skupině důvodů dědické nezpůsobilosti a pozůstalý manžel by pak nemohl dědit ani na základě dědické smlouvy nebo na základě zákona. Ačkoli jindy může při zákonné dědické posloupnosti na místo vyloučeného dědice nastoupit jeho potomek, ačkoli jinak takové nástupnictví občanský zákoník zachovává. Vyloučení manžela ze zákonné dědické posloupnosti pro probíhající rozvodové řízení z důvodu domácího násilí, kterého se dopustil, znamená automaticky vyloučení z dědění také pro jeho potomky.

Je třeba si uvědomit, že důvodem dědické nezpůsobilosti je pouze takové rozvodové řízení, kdy návrh podal zůstavitel a kdy je návrh odůvodněn domácím násilím, jehož obětí zůstavitel byl. Pokud probíhá rozvodové řízení z jiných důvodů, nemá uvedené důsledky do zákonné dědické posloupnosti, a to ani tehdy, pokud je zcela zřejmé, že to byl právě pozůstalý manžel, který má na rozvratu manželství zásadní vinu (např. z důvodu nevěry, alkoholismu apod.). V takovém případě pozůstalý manžel dědickou způsobilost neztrácí. Nic však nebrání rozvádějícímu se manželovi, aby učinil pořízení pro případ smrti a druhého manžela z dědictví vyloučil – manžel totiž není tzv. nepominutelným dědicem a nepřísluší mu žádný povinný díl pozůstalosti. Ke stejnému závěru bychom se přikláněli též pro případ, že by návrh na rozvod manželství podal právě ten z manželů, který se dopouštěl domácího násilí. Zákon totiž za dědicky nezpůsobilého považuje takového manžela jen pro případ, že návrh na rozvod podal zůstavitel, a byť to působí paradoxně, pokud by návrh na rozvod podal onen násilník, jeho vyloučení z dědického práva nenastává (ledaže by jeho násilí vůči zůstaviteli mělo povahu úmyslného trestného činu).

Z podobných morálních důvodů jako manžela, který se dopouští domácího násilí, zákon vylučuje ze zákonné dědické posloupnosti v dědickém právu po dítěti jeho rodiče, který byl zbaven rodičovské odpovědnosti proto, že její výkon zneužíval nebo z vlastní viny závažným způsobem zanedbával. Toto ustanovení doplňuje obecnou úpravu dědické nezpůsobilosti z důvodu spáchání úmyslného trestného činu, protože jednání rodiče nemusí mít intenzitu trestného činu a přesto bude důvodem zbavení rodičovské odpovědnosti. Vyloučení takového rodiče ze zákonné dědické posloupnosti je logické, protože zbavení rodičovské odpovědnosti se týká nezletilých dětí. Pokud dítě nabyde následně svéprávnosti, může se rozhodnout, zda svého rodiče povolá za svého dědice ve svém pořízení pro případ smrti.

Při zákonné dědické posloupnosti nastupuje na místo dědicky nezpůsobilého dědice jeho potomek, a to i tehdy, pokud vyloučený dědic zůstavitele přežije.

Příklad

Situaci si můžeme vysvětlit na následujícím příkladu: otec (vdovec) má dvě děti, syna a dceru, každý z nich má také své dítě. Syn otce okradl – dopustil se vůči němu úmyslného trestného činu. Proto je syn dědicky nezpůsobilý. Otec zemřel bez pořízení pro případ smrti, a proto se po něm dědí podle zákonné posloupnosti. Polovinu pozůstalosti dědí dcera.

Druhou polovinu pozůstalosti nemůže zdědit syn, protože je dědicky nezpůsobilý. Proto na jeho místo nastupuje jeho dítě, které dědí druhou polovinu pozůstalosti.

Autoři občanského zákoníku při této úpravě vycházeli z úvahy, že nezpůsobilost dědit musí ze zákona zasahovat jen tu osobu, které se důvody stanovené zákonem týkají. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku v této souvislosti poukazuje na to, že není spravedlivé trestat za chování předka jeho potomky. Znovu upozorňujeme, že to bude platit jen při zákonné posloupnosti. V rámci pořízení pro případ smrti je ponecháno na rozhodnutí zůstavitele, jak se rozhodne se svou pozůstalostí naložit.

Kapitola 2 Zřeknutí se dědického práva, odmítnutí dědictví, vzdání se dědictví

Dědického práva nelze se dopředu vzdát, je však možné se jej zříci ještě za života zůstavitele. Po smrti zůstavitele může dědic dědictví odmítnout. Po smrti zůstavitele se může dědic svého dědického práva vzdát ve prospěch jiného dědice.

i. Zřeknutí se dědického práva

Zůstavitel a potencionální dědic mohou uzavřít smlouvu, kterou se dědic svého dědického práva zcela či zčásti zřekne.

V první kapitole jsme si vysvětlili, že není možné dopředu, tedy ještě před smrtí zůstavitele vzdát se dědictví. To znamená, že budoucí dědic nemůže platně učinit před smrtí zůstavitele jednostranné prohlášení, kterým se dědictví do budoucna vzdává. To však neznamená, že by se dědic nemohl svých dědických nároků zříci, nemůže však jít o jednostranné právní jednání dědice.

Občanský zákoník totiž nově dědici a zůstaviteli umožňuje, aby uzavřeli smlouvu, kterou se dědic dědictví zřekne (*renunciace*). Jedná se o skutečnou novinku, protože podle dosavadní úpravy měl sice dědic svobodnou vůli se rozhodnout, zda dědictví přijme či nikoli, ale až po smrti zůstavitele – teprve v rámci projednávání dědictví se dědic mohl rozhodnout, zda dědictví přijme nebo odmítne. Nový občanský zákoník celkem logicky umožňuje, aby ještě za života zůstavitele se dědic a zůstavitel dohodli na zřeknutí se dědictví. V praxi je to možné zejména v případě, kdy zůstavitel ještě za svého života daruje dědici dar, který by se jinak započítal na jeho povinný díl (viz kapitola 4) a chce dopředu předejít sporům s ostatními dědici.

Smlouva o zřeknutí se dědického práva se zásadně vztahuje také na potomky dědice, ledaže by bylo ujednáno něco jiného. Zásadně tedy platí, že místo dědice, který se dědictví zřekl, nedědí ani jeho potomci. Ve smlouvě mezi zůstavitelem a dědicem však může být ujednáno opak, tedy právě to, že na místo dědice nastupují jeho potomci. Pokud je dědic tzv. nepominutelným dědicem (viz kapitola 4), vzdává se touto smlouvou dědictví jako celku, tedy včetně práva na povinný díl. Pokud by se však nepominutelný dědic zřekl jen práva na povinný díl, neznamená to automaticky, že by se zřekl práva na dědický podíl ze zákonné